
Žmonių su negalia apklausa apie jų žinias ir pasirengimą ekstremalioms situacijoms

1. Tyrimo metodologija

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir Neįgaliųjų reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos iniciatyva 2022 m. rugpjūčio 8 d. – spalio 30 d. Lietuvoje buvo atlikta žmonių turinčių negalią apklausa. Jos tikslas – išsiaiškinti, ar yra žinoma kaip reikėtų pasirengti ekstremaliosioms situacijoms – gamtos ir žmogaus sukeltoms nelaimėms. Tyrime dalyvavo 1703 žmonės turintys negalią.

Klausimynas buvo platinamas per specializuotas žmones su negalia atstovaujančias organizacijas. Elektroninį klausimyną buvo galima pildyti internetu, jis buvo išverstas į gestų kalbą, pritaikytas regos, klausos ir intelekto negalią turintiems žmonėms. Taip pat buvo sudaryta galimybė užpildyti ir popierinį klausimyną.

Žemiau pateikti duomenys svėrti pagal negalios rūšį, nes apklausoje dalyvavo daugiau žmonių turinčių vidaus organų, psichikos, intelekto, klausos ir regos negalią turinčių žmonių, atitinkamai mažiau – turinčių judėjimo ir kompleksinę negalią (žr. 1 lentelę). Apklausoje duomenys buvo svėriami suteikiant didesnę svorį tų žmonių atsakymams, kurie turi judėjimo ir kompleksinę negalią.

1 lentelė. Respondentai pagal negalios rūšį

	Proc.
Psichikos (psichosocialinė)	5 %
Intelekto	3 %
Regos	2 %
Klausos	2 %
Judėjimo	29 %
Vidaus organų (kraujotakos, širdies, kvėpavimo, virškinimo, endokrininių ligų, onkologinių ligų, neurologinių ligų ir pan.)	29 %
Kompleksinė negalia (gretutinės negalios arba įvairūs negalių deriniai iš nurodytų negalių grupių)	30 %

2. Santrauka

Trys ketvirtadaliai tyrimo dalyvių **gyvena kartu su šeimos nariais** (sutuoktiniu, partneriu, sūnumi ar dukra, tėvais, broliu ar seserimi), ketvirtadalis gyvena vieni, ir tik nedidelė dalis gyvena kartu su globėju ar kitais negalią turinčiais žmonėmis.

8 iš 10 tyrimo dalyvių kiekvieną dieną **naudojasi internetu bei turi išmanųjį telefoną**, tačiau dešimtadalis žmonių su negalia neturiu mobilaus telefono ir visai nesinaudoja internetu. Rečiausiai internetu naudojasi turintys psichikos ar intelekto negalią.

Šiek tiek daugiau nei trečdalis tyrimo dalyvių **domėjosi ir ieškojo informacijos** apie pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms. Aktyviausiai informacijos šia tema ieškojo turintys klausos ar regos negalią, rečiausiai – turintys intelekto ar psichikos negalią.

Trys ketvirtadaliai tyrimo dalyvių į savo mobiliųjį telefoną yra gavę **pranešimus perspėjančius apie nelaimes**. Dažniau tokie pranešimai pasiekia išmaniųjų telefonų savininkus, rečiausiai – tuos, kurie turi psichikos ar intelekto negalią bei vyresnius nei 70 m. (tarp jų yra mažiau turinčių išmaniuosius telefonus).

Ketvirtadalis respondentų nurodė, kad **informacija** apie ekstremaliasias situacijas jiems **yra pritaikyta**, dešimtadalis manė priešingai, kiti nurodė, kad jiems nėra tokio poreikio. Kad informacija jiems nepritaikyta manė net trečdalis turinčių klausos negalią bei ketvirtadalis turinčių regos ar intelekto negalią.

Tik penktadalis tyrimo dalyvių yra **dalyvavę mokymuose** kaip elgtis ekstremaliosios situacijos metu. Dažniau tokiuose mokymuose dalyvavo žmonės gyvenantys globos institucijose bei turintys psichinę negalią, rečiausiai – jauniausi (iki 30 m.), didmiesčių gyventojai bei turintieji klausos negalią.

Iš visų ekstremalių situacijų žmonės su negalia labiausiai **žinotų kaip elgtis** gaisro atveju (72 proc.), tačiau tik trečdalis žinotų kaip elgtis Astravo atominės elektrinės avarijos atveju, 4 iš 10 – karo pavojaus ar evakuacijos atveju.

Net 79 proc. žmonių su negalia teigė, kad jiems **trūksta žinių kaip reikėtų** elgtis Astravo atominės elektrinės avarijos atveju, 79 proc. – evakuacijos, 77 proc. – karo pavojaus atveju. Prasčiausiai savo žinias vertino turintys psichikos negalią.

55 proc. žmonių su negalia nelaimės atveju **patys galėtų pasirūpinti savimi**, ypač tie, kurie turi vidaus organų ar klausos negalią, rečiausiai – turintys intelekto ar psichikos negalią. 56 proc. respondentų kliaujasi artimųjų pagalba, ypač turintys regos ar kompleksinę negalią. 28 proc. tikisi pagalbos iš skubią pagalbą teikiančių tarnybų, daug mažesnė dalis nurodė savivaldybės atstovus, globos įstaigos darbuotojus ar NVO. Vis tik 13 proc. nežino kas jais pasirūpintų ir 17 proc. **nesitiki pagalbos** iš kitų, ypač žmonės turinys judėjimo negalią.

Daugiau nei pusė (55 proc.) tyrimo dalyvių namuose turi autonominius dūmų detektorius, 54 proc. namuose turi **būtiniausių atsargų** 72 valandoms, 24 proc. namuose turi rūsį pritaikytą slėpimuisi, 16 proc. yra pasiruošę išvykimo krepšį ir 15 proc. yra **pasirengę veiksmų planą** kaip jie elgtųsi nelaimės atveju.

Dalyvavę mokymuose daug dažniau teigė **žinantys kaip elgtis** konkrečios grėsmės atveju, taip pat jie daug dažniau ėmėsi konkrečių veiksmų, kad apsaugotų patys ir apsaugotų savo šeimos turtą.

54 proc. žmonių su negalia **sutiktų evakuotis nelaimės atveju**: dažniau sutiktų evakuotis turintys psichikos ar intelekto negalią, rečiausiai – turintys vidaus organų arba kompleksinę negalią bei kaimo vietovėse gyvenantys žmonės.

3. Informacija apie tyrimo dalyvius

Apklausoje dalyvavo daugiau moterų (68 proc.) nei vyrų (32 proc.), tačiau pagal lyties parametą duomenys nebuvo sverti, nes vyrų ir moterų santykis kiekvienoje tam tikrą negalią turinčių žmonių grupėje buvo panašus. Kitų respondentų socialinių demografinių charakteristikų (amžius, užimtumas, gyvenamoji vieta) proporcijos atitinka bendras visos Lietuvos gyventojų proporcijas (žr. 2 pav.).

2 lentelė. Respondentai pagal lytį, amžių, užimtumą ir gyvenamąją vietovę

	Proc.
Lytis	
Vyrai	32 %
Moterys	68 %
Amžius	
Iki 30 m.	10 %
31-40 m.	14 %
41-50 m.	20 %
51-60 m.	28 %
61-70 m.	19 %
71-90 m.	9 %
Užimtumas	
Dirbo	45 %
Mokėsi ¹	5 %
Nedirbo	53 %
Gyvenamoji vieta	
Vilnius	25 %
Kaunas	15 %
Klaipėda	5 %
Šiauliai	4 %
Panevėžys	5 %
Kitas miestas	27 %
Kaimo vietovė	19 %

Dauguma respondentų (94 proc.) nurodė, kad jie dažniausiai bendrauja lietuvių kalba, 3 proc. nurodė rusų kalbą, 1 proc. – lenkų kalbą, 3 proc. – gestų kalbą, 1 proc. – kitą kalbą (ukrainiečių, anglų, norvegų). Šiek tiek daugiau nei pusė respondentų nurodė, kad jie nedirbo, 45 proc. – dirbo, 5 proc. – mokėsi (dalis jų ir mokėsi, ir dirbo). Tarp tų, kurie dirbo daugiausiai buvo tarnautojų ir specialistų (6 iš 10), penktadalis buvo darbininkai ar techniniai darbuotojai, dešimtadalis – aukščiausio ar vidutinio lygio vadovai, taip pat buvo turinčių savo verslą ir ūkininkų. 7 proc. tyrimo dalyvių gyveno globos namuose.

Trys ketvirtadaliai tyrimo dalyvių (75 proc.) nurodė, kad jie gyvena kartu su šeimos nariais (sutuoktiniu, partneriu, sūnumi ar dukra, tėvais, broliu ar seserimi), 28 proc. nurodė, kad gyvena vieni, 2 proc.

¹ Keletas žmonių nurodė, kad jie ir dirbo, ir mokėsi.

– su globėju. Dar 5 proc. nurodė gyvenantys kartu su kitais negalią turinčiais žmonėmis ar kambariokais (žr. 3 lentelę). Beveik pusė tyrimo dalyvių, kurie turi psichikos (psichosocialinę) negalią ir penktadalis turinčių intelekto negalią, nurodė gyvenantys globos įstaigoje.

3 lentelė. Respondentų nurodyti asmenys su kuriais jie kartu gyvena

	Proc.
Gyvena vieni	28%
Su šeimos nariais	75 %
Su globėju	2 %
Kita	5 %

4. Informacijos šaltiniai apie pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms ir jų pritaikymas žmonių su negalia poreikiams

Tyrimo dalyvių buvo klausiama ar jie turi telefoną ir, ar naudojami internetu. Kiekvieną dieną internetu (namuose, darbe, mokymo įstaigoje, bibliotekoje ar kitur) naudojami 79 proc. respondentų, dar 11 proc. naudojami kelis kartus per savaitę ar rečiau, o 10 proc. – visai nesinaudoja internetu. Dauguma tyrimo dalyvių (83 proc.) nurodė, kad jie turi išmanųjį telefoną, 10 proc. – mygtukinį telefoną, o 7 proc. – neturi mobilio telefono. Dauguma (9 iš 10) žmonių turinčių vidaus organų, judėjimo ar klausos negalią turi išmaniuosius telefonus ir kiekvieną dieną naudojami internetu. Palyginti su kitais, rečiausiai internetu naudojami turintys psichikos ar intelekto negalią – šiek tiek daugiau nei pusė jų turi išmanųjį telefoną ir kasdien naudojami internetu.

Šiek tiek daugiau nei trečdalis (36 proc.) tyrimo dalyvių patys domėjosi ir ieškojo informacijos apie pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms (stichinėms ar žmogaus sukeltoms nelaimėms), nesidomėjo 64 proc. respondentų. Palyginti su kitais, aktyviausiai informacijos šia tema ieškojo turintys klausos negalią (7 iš 10) ir regos negalią (beveik pusė), rečiausiai tokia informacija domino turinčius intelekto negalią (penktadali) ir psichikos negalią (ketvirtadali).

Tyrimo duomenų analizė parodė, kad nėra vieno dominuojančio informacijos šaltinio apie pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms. 19 proc. respondentų nurodė, kad dažniausiai naudojami interneto naujienų portalais, 18 proc. – televizija, 16 proc. socialiniais tinklais, 11 proc. pasikliauja asmeninėmis žiniomis ir patirtimi, dar rečiau informaciją gauna iš spaudos, radijo ar specialiai šiam tikslui skirtos interneto svetainės LT72.lt. (žr. 4 lentelę). Taip pat keletas žmonių nurodė tokius informacijos šaltinius kaip: „google“, „apie nelaimės perspėjančios SMS į mobilųjį telefoną“, „paskaitos per zoom'ą“, „darbe gautos instrukcijos“, „specializuoti informaciniai renginiai“ ar „mokymų metu gauna informaciją“.

Pastebėta, kad dažniausiai televiziją kaip pagrindinį informacijos šaltinį nurodė žmonės turintys psichikos, vidaus organų ar regos negalias, interneto naujienų portalus dažniau nurodė klausos ar vidaus organų negalias turintys žmonės, socialinius tinklus dažniau nurodė judėjimo negalią turintys žmonės, radiją – regos negalią, o socialinius darbuotojus – intelekto negalią turintys žmonės. Jaunesni respondentai pirmenybę teikė interneto naujienų portalams ir socialiniams tinklams, o vyresni – televizijai ir spaudai.

Vyrai, dažniau nei moterys, nurodė asmeninę patirtį, o gyvenantys globos įstaigose dažniausiai nurodė televiziją ir socialinius darbuotojus.

4 lentelė. Dažniausiai naudojami informacijos šaltiniai apie pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms (buvo galimybė rinktis iki trijų atsakymų)

	Proc.
Interneto naujienų portalai	19%
Televizija	18 %
Socialiniai tinklai (Facebook, Youtube ir kt.)	16 %
Asmeninė patirtis, žinios	11 %
Radijas	6 %
Spauda	6 %
Interneto svetainė LT72.lt	5 %
Draugų ir artimųjų patirtis	5 %
Socialiniai darbuotojai, seniūnijos atstovai	5 %
Viešaisiais renginiais atvirose vietose (aikštėse ir kitur)	1 %

Žmonių su negalia taip pat buvo klausiama, ar jie kada nors į savo mobilųjį yra gavę pranešimą perspėjantį apie nelaimės. Teigiamai atsakė 73 proc., neigiamai – 21 proc., dar 6 proc. teigė nežinantys. Palyginti su kitais, dažniau nurodė, kad tokią informaciją gauna dirbantieji bei turintys vidaus organų arba klausos negalią (8 iš 10) bei vidutinio amžiaus žmonės (nuo 30 iki 50 m.), rečiausiai – turintys psichikos ar intelekto negalią (tik kas antras) bei vyresni nei 70 m. (tik kas antras). Taip pat pranešimus perspėjančius apie nelaimės daug dažniau gavo turintieji išmaniuosius telefonus (8 iš 10) palyginti su tais, kurie turi mygtukinius telefonus (4 iš 10) bei tie, kurie kasdien naudojami internetu (8 iš 10) palyginti su tais, kurie nesinaudoja internetu (tik trečdalis).

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip respondentai vertina pateikiamą informaciją apie ekstremaliąsias situacijas. 82 proc. nurodė suprantantys tokią informaciją. Palyginti su kitais, dirbantys žmonės bei tie, kurie kasdien naudojami internetu dažniau nurodė, kad jie supranta informaciją apie ekstremaliąsias situacijas, tuo metu žmonės turintys klausos negalią dažniau nurodė, kad jie tokios informacijos nesupranta.

Taip pat buvo domėtasi respondentų nuomone, ar pateikiama informacija apie ekstremaliąsias situacijas jiems yra pritaikyta (pvz., yra titravimas, tekstas įgarsintas, išverstas į gestų kalbą, tekstas pateiktas lengvai suprantama kalba ar pritaikytas silpnaregiams). Ketvirtadalis (26 proc.) respondentų nurodė, kad tokia informacija yra pritaikyta, 9 proc. manė, kad nepritaikyta, o 65 proc. nurodė, kad jiems nėra tokio poreikio. Atkreiptinas dėmesys, kad yra kelios grupės, kurioms informacija apie ekstremaliąsias situacijas prasčiau pritaikyta – kad informacija jiems nepritaikyta manė net trečdalis turinčių klausos negalią bei ketvirtadalis turinčių regos ar intelekto negalią.

5. Žmonių su negalia žinios kaip reikėtų elgtis ekstremaliosios situacijos metu

Vienas iš veiksmingiausių būdų gauti praktines žinias apie pasiruošimą ekstremaliosioms situacijoms yra specializuoti mokymai. Tik 21 proc. respondentų nurodė, kad jie kada nors dalyvavo mokymuose kaip elgtis ekstremaliosios situacijos metu, 58 proc. – nedalyvavo, o 21 proc. – nežinojo, kad tokie mokymai vyksta. Palyginti su kitais, dažniau tokiuose mokymuose dalyvavo žmonės gyvenantys globos institucijose bei turintys psichinę negalią. Kita vertus, rečiausiai mokymuose dalyvavo jauniausi (iki 30 m.) bei didmiesčiuose (ypač Klaipėdoje) gyvenantys respondentai, taip pat turintieji klausos negalią.

Iš visų ekstremalių situacijų žmonės su negalia labiausiai žinotų kaip elgtis gaisro atveju (teigė žinantys 72 proc.), rečiau stipraus vėjo (viesulo) metu (57 proc.), dar mažiau (44 proc.) žinotų kaip elgtis potvynio atveju (žr. 5 lentelę). Tuo metu kaip reikėtų elgtis per ekstremaliąsias situacijas susijusias su geopolitinėmis grėsmėmis žinių turima mažiau: tik 33 proc. tyrimo dalyvių manė, jog žinotų kaip elgtis Astravo atominės elektrinės avarijos atveju, 39 proc. – karo pavojaus atveju (šaudymo, sprogimų metu), 40 proc. – evakuacijos atveju (gyventojų perkėlimas į saugesnę vietovę).

5 lentelė. Respondentų atsakymai į klausimą „Ar žinotumėte kaip elgtis?“

	Taip	Greičiau taip	Greičiau ne	Ne
Karo pavojaus atveju (šaudymo, sprogimų metu)	12%	27%	33%	28%
Evakuacijos atveju (gyventojų perkėlimas į saugesnę vietovę)	13%	27%	31%	29%
Astravo atominės elektrinės avarijos atveju	13%	20%	32%	35%
Gaisro atveju	33%	39%	15%	13%
Potvynio atveju	17%	27%	30%	26%
Stipraus vėjo (viesulo) metu	20%	37%	24%	19%

Svarbu ir tai, kad patys žmonės pripažįsta, kad jiems trūksta žinių apie pasiruošimą ekstremaliosioms situacijoms nurodytais atvejais. Pvz., 79 proc. žmonių su negalia teigė, kad jiems trūksta žinių kaip reikėtų elgtis Astravo atominės elektrinės avarijos atveju, 79 proc. – evakuacijos, 77 proc. – karo pavojaus atveju (šaudymo, sprogimų metu), 69 proc. – potvynio atveju, 59 proc. – stipraus vėjo (viesulo) metu, o 55 proc. – gaisro atveju. Palyginti su kitais, žmonės turintys regos negalią daug rečiau nurodė, kad jiems trūksta žinių apie pasiruošimą ekstremaliosioms situacijoms, tuo metu turintys psichikos negalią savo žinias vertino prasčiausiai. Mažesnių miestelių bei kaimų gyventojai prasčiau vertino savo žinias apie pasiruošimą konkrečioms nelaimėms, ypač kaip reikėtų elgtis karo atveju.

Kitas svarbus veiksnys – tai žmonių su negalia lūkesčiai, kas jais turėtų pasirūpinti nelaimės atveju. Šis lūkestis susijęs su tuo ar, respondentai gyvena vieni ar su artimaisiais ir kokią negalią turi. Tyrimo duomenų analizė parodė, kad pagal tai kokius atsakymų derinius respondentai pasirinko, juos galima suskirstyti į keturias grupes (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Respondentų atsakymai į klausimą „Kaip manote, kas Jumis pasirūpintų nelaimės atveju?“ (buvo galimybė rinktis iki trijų atsakymų)

	Proc.
Aš pats	55%
Šeimos nariai, giminaičiai gyvenantys su manimi	56 %
Pagalbos tarnybos	28 %
Kaimynai	11 %
Savivaldybės atstovai (seniūnai, socialiniai darbuotojai)	7 %
Globos įstaigos darbuotojai	7 %
NVO (Raudonojo kryžiaus, Maltiečiai ir pan.) atstovai	3 %
Nežinau	13 %
Nesitikiu, kad kas nors pasirūpins	17 %
Kita	2 %

Pirmoji grupė – tai tie, kurie nelaimės atveju patys galėtų pasirūpinti savimi – taip manančių buvo 55 proc. Pvz., keli tyrimo dalyviai teigė, kad „*Reiktų kažkiek pačiam stengtis išlikti, kad paskui ir galėčiau gauti iš ko pagalbą*“ ar „*Pagal aplinkybes ir sveikatos būklę bandyčiau pats*“ ar „*mano šuo*“ (nurodė asmuo turintis regos negalią). Palyginti su kitais, labiausiai linkę savimi pasirūpinti turintys vidaus organų ar klausos negalią (7 iš 10), rečiausiai – turintys intelekto ar psichikos negalią (kas trečias).

Antroji grupė – tai tie, kurie kliaujasi artimųjų pagalba. 56 proc. respondentų nurodė, kad tokiu atveju jais pasirūpintų šeimos nariai ar kartu gyvenantys giminaičiai, dar 11 proc. kliautųsi kaimynų pagalba. Taip pat buvo tokių, kurie nurodė, kad jais pasirūpintų atskirai gyvenantys giminaičiai. Palyginti su kitais, labiausiai linkę pasikliauti artimaisiais turintieji regos ar kompleksinę negalią (6 iš 10).

Trečioji grupė – tai tie, kurie tikisi pagalbos iš tam tikrų institucijų ar organizacijų. 28 proc. tyrimo dalyvių nurodė pagalbos tarnybas, 7 proc. savivaldybės atstovus (seniūnus, socialinius darbuotojus), 7 proc. globos įstaigos darbuotojus, 3 proc. tikėtųsi pagalbos iš NVO (Raudonojo kryžiaus, Maltiečių ir pan.) atstovų. Pvz., keli tyrimo dalyviai teigė, kad jais pasirūpintų „*Kauno Arkos bendruomenė*“, „*Tikėjimo šviesos*“. Palyginti su kitais, turintys intelekto ar psichikos negalią labiausiai kliautųsi pagalbos tarnybomis ar socialiniais darbuotojais.

Ir ketvirtoji grupė – tai tie, kurie arba nežino kas tokiu atveju jais pasirūpintų (13 proc.), arba nesitiki tokios pagalbos iš kitų (17 proc.). Pvz., viena tyrimo dalyvė teigė, kad „*Manau, kad negalios asmenimis turėtų pasirūpinti įvairios pagalbos tarnybos. Tačiau, pagal turimą informaciją, pagalbos tarnybos vargu ar gebės pasirūpinti žmonėmis su judėjimo negalia, todėl greičiausiai tektų pasirūpinti pačiais*“. Buvo ir tokių atsakymų: „*Dievas*“, „*Vargu ar išskyrus šeimą kas nors padės, nors norisi tikėti*“ ar dar aštresnių pasisakymų: „*Nevaidinkit gelbėtojų. Netikiu*“, „*Nieko rūpintis nereikės, nes kartą policininkas pasakė: niekur bėgti nereikia, slėptuvės tiktai ponams ir savivaldybės darbuotojams; reikia likti namuose ir laukti kol sulygins su žeme*“. Palyginti su kitais, mažiausiai kitų pagalba kliaujasi žmonės turinys judėjimo negalią – penktadalis nurodė, kad nežinotų kas jais pasirūpintų, tiek pat teigė nesitikintys pagalbos iš kitų.

6. Žmonių su negalia pasiruošimas ekstremaliosioms situacijoms

Tyrimo metu buvo siekiama nustatyti, ar žmonės su negalia ėmėsi kokių priemonių, kad apsaugotų patys ir apsaugotų savo turtą ekstremaliosios situacijos metu. Daugiau nei pusė (55 proc.) tyrimo dalyvių rūpinasi priešgaisrine sauga – jie namuose turi autonominius dūmų detektorius, o 27 proc. turi namuose gesintuvą. 54 proc. teigė, kad namuose turi būtiniausių atsargų 72 valandoms (maisto, vandens, vaistų, higienos priemonių). Vis tik pasiruošimas specifinėms karo ar radiologinio užterštumo grėsmėms yra nepakankamas: 34 proc. turi jodo tablečių, 32 proc. turi namuose dujokaukę, respiratorių ar vatos ir marlės raiščiams pasiruošti, 24 proc. tyrimo dalyvių nurodė, kad jų namuose yra rūsysis pritaikytas slėpimuisi, dar mažiau – 16 proc. yra pasiruošę išvykimo krepšį su būtiniausiais daiktais ir dokumentais, ir tik 15 proc. yra pasirengę veiksmų planą kaip jie elgtųsi nelaimės atveju (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Respondentų atsakymai į klausimą „Ar jūs ką nors padarėte, kad apsaugotumėte save ir savo turtą ekstremaliosios situacijos metu?“

	Taip	Ne	Nežinau
Esu pasiruošęs(-usi) išvykimo krepšį su būtiniausiais daiktais ir dokumentais	16%	75%	9%
Turiu būtiniausių atsargų 72 valandoms (maisto, vandens, vaistų, higienos priemonių)	54%	37%	9%
Turiu jodo tablečių	34%	62%	4%
Turiu namuose dujokaukę, respiratorių ar vatos ir marlės raiščiams pasiruošti	32%	61%	7%
Namuose yra rūsysis pritaikytas slėpimuisi	24%	65%	11%
Namuose esu įsirengęs(-usi) autonominius dūmų detektorius	55%	41%	4%
Turiu namuose gesintuvą	27%	70%	3%
Esu pasirengęs veiksmų planą kaip elgsiuosi nelaimės atveju	15%	65%	20%

Mažesnių miestelių bei kaimų gyventojai dažniau nurodė turintys būtiniausių atsargų, tačiau rečiau turi susiruošę išvykimo krepšį ar pasirengę veiksmų planą. Palyginti su kitais, labiau išsiskyrė žmonių turinčių klausos negalią pasiruošimas ekstremaliosioms situacijoms – jie dažniau nurodė, kad turi pasiruošę išvykimo krepšį, tuo metu vyresni žmonės dažniau nurodė, kad turi autonominį dūmų detektorių ar būtiniausių atsargų 72 valandoms. Labiau išsiskyrė ir vilniečių nurodytos priemonės – jie daug dažniau (8 iš 10) nurodė namuose turintys jodo tablečių, tačiau mažesnė jų dalis (4 iš 10) namuose turi įsirengę dūmų detektorius. Palyginimui – dūmų detektorius turi 7 iš 10 kaimo vietovėse gyvenančių žmonių.

8 lentelė. Respondentų pateikti atsakymai į klausimą „Jei Jūs ką nors dar padarėte, kas nebuvo nurodyta lentelėje, parašykite ką?“ pagal negalios rūšį

Psichikos	Ši grupė kalbėjosi su šeimos nariais, socialiniais darbuotojais kaip elgtis ekstremalių situacijų metu, saugumo temomis diskutavo neįgaliųjų užimtumo centre (Trakuose). Tačiau buvo pabrėžta, kad šią negalią turintys asmenys negali nieko padaryti, nes nelabai suvokia kas yra ekstremalios situacijos.
Intelektu	Dalis atsakė, kad nieko nedarė, nes patys negali, kiti aptarė veiksmus su socialiniais darbuotojais, pasiruošė būtiniausius dokumentus bei maisto atsargas.
Regos	Susitarė su šeimos nariais kur susitikų, ką darytų, turi grynųjų pinigų, geriamo vandens atsargų, galiojančius dokumentus. Buvo ir teigiančių, kad nieko nedarytų, nes beveik nieko nemato bei turi klausos sutrikimų.
Klausos	Gana daug teigiančių, kad nieko nedarė ir nėra pasiruošę. Kiti minėjo, jog įsirengė slėptuvę nuošaliau, turi lankstinuką, naudojami BPC gestų kalbos vertėjų paslaugomis.
Judėjimo	Apgalvotas planas, pasirūpinta galiojančiais dokumentais, maisto atsargomis, domisi kokia pagalba teikiama negalią turintiems žmonėms. Minima, kad labai svarbu žinoti, kur vykti nelaimės atveju ir ar būtų galima tikėtis pavėžėjimo. Tačiau bijoma, kad slėptuvės nėra pritaikytos ar jų išvis nėra. Daug skepticizmo, ši grupė nesitiki, kad jiems kažkas padės.
Vidaus organų	Dalis pasirūpino dokumentais, grynaisiais pinigais, respiratoriais, tvarsčiais, vaistais, maistu, degtukais, žibintuvėliais, įsirengė slėptuves, kiti tik domėjosi ko reikėtų, šnekėjo su artimaisiais, tretį nedarė nieko. Pabrėžiamas psichologinis pasiruošimas, gebėjimai išlikti ramiam. Daugiau pasiruošta slėptis nei evakuotis. Evakuacijos atveju baiminamasi ar bus jėgų, teigiama, kad būtų sudėtinga pasiimti visus reikiamus vaistus. Vyrauja nuomonė, kad nėra slėptuvių Vilniuje ar informacijos apie jas. Tokią informaciją reikėtų skelbti ne tik internete, bet ir per televiziją. Naudingi būtų trumpi informaciniai filmukai.

Atkreiptinas dėmesys, kad tie respondentai, kurie dalyvavo mokymuose kaip elgtis ekstremaliųjų situacijų metu, daug dažniau teigė žinantys kaip elgtis konkrečios grėsmės atveju taip pat jie daug dažniau ėmėsi konkrečių veiksmų, kad apsaugotų patys ir apsaugotų savo šeimos turtą.

Žmonių su negalia taip pat buvo klausama, ar jie sutiktų evakuotis nelaimės atveju. Teigiamai atsakė 54 proc., neigiamai – 6 proc., dar 40 proc. teigė nežinantys. Palyginti su kitais, dažniau nurodė, kad sutiktų evakuotis turintys psichikos ar intelekto negalią (7 iš 10), rečiausiai – turintys vidaus organų arba kompleksinę negalią (tik kas antras) bei kaimo vietovėse gyvenantys žmonės (mažiau nei pusė).

Tyrimo dalyviai taip turėjo galimybę pateikti savo siūlymus kaip būtų galima padėti asmenims su negalia stichinių ar žmogaus sukeltų nelaimių metu. Įdomiausi pateikti siūlymai pagal negalios rūšį:

Psichikos. Siūlo mokymus, sukurti specialią programėlę nurodančią evakuacijos vietas, šviesti šeimos narius.

Intelektu. Siūlo informuoti žmones. Tam pasitelkti atmintines, kurios būtų lengvai suprantamos. Turėti aiškų planą. Stebimas poreikis socialinio darbuotojo pagalbos, ar tiesiog žmogaus šalia, kuris žinotų ką reikia daryti ar turėtų to žmogaus kontaktus.

Regos. Vieni žiūri skeptiškai, kad jie bus palikti likimo valiai, kiti prašo jų „nenurašyti“. Teigia, kad be kito žmogaus šalia svetimose vietose sunku susigaudyti, o nueiti iki slėptuvės būtų beveik neįmanoma. Padėtų

jei būtų daugiau slėptuvių (kuo arčiau namų, tuo daugiau šansų, kad asmuo spės iki jų nueiti) ir, kad jų buvimo vieta būtų žinoma iš anksto ir būtų galima išmokti maršrutą. Taip pat galėtų būti jau dabar suburtos grupės darbuotojų ar savanorių, kurios būtų apmokytos esant ekstremaliai situacijai pasirūpinti žmonėmis su negalia. Kad neturėtų jokių kitų papildomų pareigų, o jų funkcija būtų padėti evakuotis žmonėms su negalia ar padėti apsirūpinti reikalingomis priemonėmis, maistu, vandeniu, pagelbėti apsaugoti savo būstą - užtamsinti langus ir t. t. Taip pat turėtų būti paskelbti kontaktai, kaip būtų galima kreiptis į tokių darbuotojų ar savanorių grupę. Jau dabar padėti susiruošti išvykimo krepšį. Slėptuvės turėtų būti pritaikytos pagal negalią. Naudingi būtų lankstinukai, paskaitos, mokymai. Reikia informacijos, kuri būtų pritaikyta tiek internete, tiek per radiją, televiziją. Bet efektyviausia informaciją skleisti būtų per organizacijas padedančioms žmonėms su negalia. Taip pat reikia pagalbos įjungiant telefone pranešimus apie saugumo pavojus. Minėtas ir duomenų bazės poreikis, kur būtų surašyti visi negalią turintys asmenys ir priskirti jiems padedantieji.

Klausos. Mažai atsakiusiųjų ir mažai turinčių ką pasiūlyti. Pagrindinis prašymas – daugiau informacijos gestų kalba, informacijos su titrais. Siūloma parduotuvėse kilus pavojui įjungti mirksinčias šviesas, nes sirenų šių negalią turintys asmenys negirdi. Teigia, kad padėtų išmanusis laikrodis.

Judėjimo. Nėra informacijos kaip nelaimių metu elgtis žmonėms su judėjimo negalia („*turi būti sudarytas nors kažkoks planas valstybiniu ar bent savivaldybių lygmeniu ką reiktų su tokiais žmonėmis daryti ir žinoma tokią informaciją reikia skleisti*“). Daugiau teikti informacijos žodžiu, nes ne visi turi internetą ar net telefoną. Informacija turi būti teikiama įvairiais būdais: Brailio raštu, lengvai suprantama ar gestų kalba. Informacija turi būti lietuvių, rusų, lenkų, gali būti ir kitų mažumų kalbomis. Pagalbos tarnybos turi būti apmokytos pažinti negalias, bendrauti ir gebėti teikti pagalbą. Pritaikyti slėptuves judėjimo negalią turintiems žmonėms, organizuoti transportą, paskirti atsakingą asmenį, kuris padėtų. Reikalinga duomenų bazė, kurioje būtų surašyti asmenys, kuriems reikia pagalbos ir tai turėtų daryti savivaldybės. Kurti nedideles bendruomenes, kurios padėtų tokiu atveju. Reikalingi mokymai, kad įsijungtų neįgaliųjų organizacijos ir apie tai šnekėtų, padėtų atmintinės („*Su apylinkės žemėlapiu, kur ką bus galima rasti, pvz. slėptuvės su nuotraukomis kaip jos atrodo dabar, lovos, tualetai, dušai. Su judėjimo negalia tai ypač svarbu, gal kažką žmonės spėtų pasiimti, kas būtų reikalinga savarankiškumui*“). Atmintinėse padėtų informacija su pagalbos tarnybų telefonų numeriais, el. paštų adresais. Reikalingos gelbėjimo tarnybų apmokymų programos apie pagalbą žmonėms su negalia. Savivaldybės turi būti inventorizavę turimą pritaikytą transportą, kuriuo būtų teikiamos pervežimo paslaugos. Vykdam įvairias ekstremalių situacijų valdymo pratybas būtina įtraukti ir žmones su įvairiomis negaliomis. Šioje grupėje buvo ir gan skeptiškų atsakymų, nesitikima pagalbos.

Vidaus organų. Reikalinga duomenų bazė, kurioje būtų surašyti asmenys turintys negalią, pagal asmens buvimo vietą, nustatoma kur reikėtų slėptis ir kur kreiptis pagalbos. Aprūpinti ar padėti pasirūpinti reikalingais maisto produktais, įrankiais, priemonėmis ir pan. Reikalingi mokymai, pratybos, paskaitos, daugiau informacijos pateikiamos įvairiais būdais (atmintinės, filmukai, informacija atsiunčiama el. paštu, per socialinius darbuotojus). Turi būti nurodyta ką daryti žingsnis po žingsnio. Reikėtų aiškaus ir detalaus plano valstybės mastu – kas būtų daroma, esant ekstremalioms situacijoms. Ir jis turėtų būti plačiai paviešintas, o ne tik kažkas parašyta LT72. Per televiziją, radiją, interneto portaluose, socialiniuose tinkluose. Pratybos kartu su negalią turinčiais žmonėmis. Taip pat reikia daugiau slėptuvių ir informacijos kur jos. Ši grupė pažymi, jog reikalingi aktyvesnis savivaldybių įsitraukimas. Dalis pažymėjo, kad jiems būtų reikalingas asmuo nelaimės metu, kuris žinotų ką daryti (šėimos narys arba socialinis darbuotojas).

Parengė Vidaus reikalų ministerijos

Projektų ir kokybės valdymo grupės vyresnioji patarėja

Eglė Vileikienė